

ศึกษาผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
A Study of Colonel Pin Muthukan's Works Towards Buddhism
Propagation

พันโท ญาณกร ธิติบุญกร^๑
พระมหาสุพร รกขิตธมโม,ดร^๒
ดร.เบญจมาศ สุวรรณวงศ์^๓

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องศึกษาผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยศึกษาในวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) เพื่อวิเคราะห์ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณี ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง จะมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน ๔ รูปแบบ คือ สันถัสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด สมာทปนา ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ สมุตเตชนา รั้าใจให้อาจหาญกล้า และสัมปหังสนา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปทั่วชมพูทวีปและเจริญรุ่งเรืองมั่นคง สืบเนื่องจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน พระสงฆ์กำลังที่สำคัญที่ช่วยปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชน สั่งสอนให้คนเป็นคนดี คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ นอกจากนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศานานอกจากเทคนิคและวิธีการเผยแผ่แล้ว สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ลมฟ้าอากาศ วิถีดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น อัยยาศัย การศึกษา ความเชื่อ ทศนคติ จารีต วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

^๒ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

^๓ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลงานของท่านที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้แก่ หนังสือ ตำรา เทป วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาท่านใช้วิธี ๑. วิธีการนำเสนอโดยตรง ๒. วิธีการนำเสนอโดยการอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ ๓. วิธีการนำเสนอโดยการใช้ตัวอย่าง ๔. วิธีการนำเสนอโดยการเชื่อมโยง ๕. วิธีการนำเสนอโดยการใช้อุปกรณ์ ๖. วิธีการใช้วงจระ (ถ้อยคำ) ภาษา และสำนวนภาษา ๗. วิธีการตอบปัญหา นอกจากนี้ท่านยังได้จัดทำโครงการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะโครงการพระธรรมทูตเป็นโครงการที่เป็นผลงานโดดเด่นและยังได้รับอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบันทำให้มีพระธรรมทูตสายต่างประเทศทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญไปยังประเทศต่าง ๆ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านได้อุทิศกายและใจมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจะเห็นได้จากท่านมีรูปแบบการเผยแผ่ที่น่าสนใจ การเผยแผ่ธรรมะของท่านจึงส่งผลทำให้ได้รับอิทธิพล ในการใช้เป็นแบบอย่างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบทางด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

วิเคราะห์ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า ผลงานของท่านยังมีผลกระทบมาจนถึงสมัยปัจจุบัน เนื่องจากผลงานของท่านจากการสัมภาษณ์ และจากการรวบรวมข้อมูลทางพระพุทธศาสนาปรากฏว่า มีผลกระทบต่อหน่วยงานหลายส่วน เช่น หน่วยงานราชการได้แก่ อนุศาสนาจารย์ นักวิชาการศาสนา คณะสงฆ์ได้แก่พระภิกษุ-สามเณร ตลอดทั้งประชาชนทั่วไป โดยมีผู้นำผลงานของท่านมาศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ,การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

Abstract

A study of the study of the work of Colonel Pin Mudukun , which influenced the propagation of Buddhism. The researcher studied three purposes: 1. To study the principles and methods of dissemination of the Buddhist scriptures in Theravada Buddhism. 2. To study the work of Colonel Pin jutthanan affected the propagation of Buddhism. 3. To analyze the work of Colonel Pin Mudukun, who influenced the propagation of Buddhism. The research found that

How to propagate Buddhism in the Buddhist era. The Buddha used a propaganda approach to the geographic environment. Historical traditions in each locality are varied. No matter how it is used, such as the use of tactics to choose people, Wait for the opportunity, etc. Buddha had followers are is the main force in the propagation of Buddhism. Buddhism spread throughout the Indian

subcontinent and prosperity until the present time. The followers are cultivated virtue for the people in the community. Teaching people to be good. Qualities of the missionaries This is what makes the listener believe in Dhamma and miracles. In addition, the factors that affect the propagation of Buddhism in addition to techniques and methods of propagation. Geographical environment such as wind, air, way of life of people in each locality, education, beliefs, attitudes, traditions, local culture, etc. These obstacles to the propagation of Buddhism.

Colonel Pin Mudukun Works in both domestic and foreign. Be proud of the Buddhist sample It has served in the propagation of Buddhism. He have devoted yourself and your mind for determinate in the propagation of Buddhism. It can be seen from. Interesting propaganda model, his propagation of Dhamma has influenced it. To use the model. In the propagation of Buddhism. This leads to social and educational influences Which in the promotion of Buddhism.

The Analyze the work of Colonel Pin Mudukun effected the propagation of Buddhism, concluded that the Buddhist version of the Colonel Pin Mudukun. Both in the country. And abroad You are a competent person and a person. Devote his to the work of Buddhism. The Work on Buddhism, the foundation of the Buddhist administration. Ecclesiastical Education, Buddhist propaganda is a form of governmental practice that deals with the practice of Buddhism.

Keywords : **Colonel Pin Muthukan's Works ,Buddhism Propagation**

๑. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับว่าเป็นหัวใจของการสืบอายุพระพุทธศาสนาและเป็นการแสดงเจตนาต่อพุทธประสงค์อย่างแท้จริง ซึ่งพระองค์ตรัสฝากวัตถุประสงค์ที่สำคัญให้แก่พระอรหันต์สาวก ๖๐ รูปว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์”

พระพุทธเจ้าทรงประกาศเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทำการสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลายตั้งแต่ได้ตรัสรู้ธรรมใหม่ๆ จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพานเป็นเวลาถึง ๔๕ พรรษา หลักคำสอนที่พระองค์ทรงประกาศเผยแผ่ทั้งหมดที่จัดรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎกมีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ประสงค์ที่จะช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ ทรงมุ่งหวังที่จะให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชาวโลก จะเห็นว่าตลอดระยะเวลาที่พระองค์ยังทรง

พระชนม์อยู่ จะไม่วางเว้นจากงานสอนหรือการเผยแผ่เลย แม้แต่ในวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ขณะที่ใกล้จะปรินิพพานอยู่แล้ว ก็ยังทรงทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ เช่น ได้แสดงธรรมแก่สุภัททปริพาชก และทรงอนุญาตให้สุภัททะได้บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้วสุภัททะก็ได้บรรลุอรหัตต์ในเวลาต่อมา ซึ่งนับว่าเป็นพระอรหันต์รูปสุดท้ายที่เป็นผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งสุดท้ายของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก เริ่มต้นด้วยภิกษุที่เป็นพระอรหันต์เพียง ๖๐ องค์ ต่อมาเมื่อจำนวนภิกษุมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองจนกระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานได้แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ธรรมและวินัยอันใดเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา”^๕ ภายหลังพุทธปรินิพพานคณะสงฆ์บริหารด้วยธรรมวินัย พุทธโอวาทที่แนวแน่ที่พระพุทธองค์ประทานแก่เหล่าพระอริยสาวกรุ่นแรกนั้น เปนบทยืนยันอันชัดเจนในการที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าพระอริยสาวกดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมให้แพร่หลายในสังคมอินเดีย ซึ่งได้รับการยอมรับและเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในชมพูทวีป หลังจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพาน พระอริยสาวกไดสานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมา จวบจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นพระราชูปถัมภ์ในการทำตติยสังคายนา และได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ จำนวน ๙ สาย เฉพาะสายที่ ๘ โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตเถระ ได้นำพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทย, พม่า และมอญ)^๖

จากความเป็นมาของการเผยแผ่ข้างต้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงและเข้ามามีอิทธิพลในการนับถือของประเทศต่าง ๆ มีสาเหตุมาจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีสาวกหรือพุทธบริษัทช่วยกันเผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่า บทบาทการเผยแผ่ไม่จำกัดเฉพาะพระสงฆ์ฝ่ายบรรพชิตเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่บทบาทของฝ่ายคฤหัสถ์ด้วย ดังเห็นได้จากพระเจ้าอโศกมหาราชได้ช่วยอุปถัมภ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่จะต้องช่วยกันดูแลสอดส่องเพื่อให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงถาวร สามารถดำรงอยู่ได้เพื่อประโยชน์แก่มวลมนุษย

หากกล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฝ่ายคฤหัสถ์ที่โดดเด่นและเป็นบุคคลตัวอย่างในการเผยแผ่ด้านพระพุทธศาสนา มีผลงานด้านการเผยแผ่อย่างชัดเจน เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม โดยเฉพาะเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างแบบอย่างการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนุศาสนาจารย์ไทย บุคคลนั้นก็คือ ท่านอาจารย์พันเอก ปิ่น มุกกันต์ ท่านเป็นผู้มีคุณูปการต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างมาก สำหรับชาวพุทธรุ่นใหม่ แม้จะเกิดไม่ทัน อาจไม่ทราบได้โดยตรง แต่ว่าผลงานของท่านก็ยังคงมีอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน วิญญาณผู้ใฝ่รู้ใคร่ศึกษา ก็ยังมีโอกาสได้รู้ ได้เห็น

ท่านอาจารย์พันเอก ปิ่น มุกกันต์ รับราชการกองทัพกตติยศพันเอก มีชื่อเสียงโด่งดังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี จึงให้ย้ายมาอยู่กรมการศาสนา และได้รับแต่งตั้งเป็นอธิบดีเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๐๖ ตลอดชีวิตได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจเพื่อพระพุทธศาสนา และได้สร้างผลงานไว้

^๕ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๔๗.

^๖ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๐), หน้า ๑๔๓.

มากมาย ไม่ว่าจะในด้านนักเขียนหนังสือทางธรรมะ หรือในด้านการพูดบรรยาย เป็นอนุศาสนาจารย์ หรืออธิบดีก็มีผลงานเหลือคณานับ ครั้งเมื่อเป็นอนุศาสนาจารย์กองทัพบก ท่านได้ปรับปรุงงานและการบรรยายธรรมจนบทบาทและชื่อเสียงของกองอนุศาสนาจารย์กรมยุทธศึกษาทหารบกเป็นที่รู้จัก รวมทั้งริเริ่มเปิดสอนพุทธศาสตร์ทางสถานีวิทยุ เพื่อฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ รับนักศึกษาจำกัดเพียง ๒,๕๐๐ คน แต่มีผู้สมัครเกินมากมายผู้สมัครเรียนประกอบด้วยบุคคลทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ และทุกชั้น ในฝ่ายคฤหัสถ์ตั้งแต่กรรมกร แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย จนถึงชนชั้นนักบริหารบ้านเมือง มีทั้งคนไทย คนจีน ผู้ที่นับถือคริสต์และอิสลาม ทุกจังหวัด จนถึงต่างประเทศ ทั้งในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ รับราชการในกรมการศาสนาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติมากมาย นำเสียดายที่ท่านมีเวลาน้อยเหลือเกิน ทำงานในกรมการศาสนาได้เพียง ๗ ปีเศษ ก็ต้องพ่ายแพ้แก่โรคร้าย ไข้เจ็บ และถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๔ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๑๕^๗

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาวิเคราะห์ซึ่งจะทำให้ทราบการส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะท่านมีความสามารถทางพระพุทธศาสนาหลายอย่าง ในฐานะเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่โดดเด่น หากมีการศึกษาผลงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านจะสามารถเป็นแนวทาง เป็นต้นแบบและนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ อันจะเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคงและเป็นแรงบัลดาลใจให้อนุชนรุ่นหลังมีกำลังใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. เพื่อวิเคราะห์ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง ศึกษาผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร เทปการบรรยายธรรมของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทั้งแหล่งปฐมภูมิ (primary data) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data source) แล้วนำเสนอการศึกษาวิเคราะห์โดยการพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้ คือ

๑. ศึกษารวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) คือ ข้อมูลเพื่อการวิจัยที่รวบรวมได้จากการเก็บข้อมูลจากเทปบรรยายธรรมของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

^๗ ประเวศ วะสี, ชีวิตและผลงาน พันเอก ปิ่น มุทุกันต์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สติ, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

๒. ศึกษารวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data Source) คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยรวบรวมจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ เทปบรรยายธรรมของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแพร่ของพระพุทธรศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์

๓. จัดทำแบบสัมภาษณ์

ออกแบบสัมภาษณ์และให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วย ๑. ผศ.ดร.สุรพงษ์ คงสัตย์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ ๒. นายพิพัฒน์พาส บุญเทียน อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ ๓. ผศ.ดร.พิชิต ปุริมาตราบ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ กรรมการวิจัย มจร วิทยาเขตนครราชสีมา

๔. นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๑๓ รูป/คน ด้วยตนเองและทำการสัมภาษณ์บันทึกภาพและจดบันทึก

๕. นำแบบสัมภาษณ์มาสรุปความ

สัมภาษณ์บุคคลจำนวน ๑๓ คน ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์

๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษา โดยหาสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่ต่างกันหรือสิ่งที่สัมพันธ์กัน ขององค์ความรู้เกี่ยวกับพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ หลังจากนั้นจะวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาวิเคราะห์ความถูกต้องว่า สามารถตอบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ หลังจากนั้นได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ในกรณีที่มีข้อมูลบางส่วนขาดความสมบูรณ์ ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

๗.สรุปผล

การสรุปการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนที่นำข้อสรุปมาสังเคราะห์เชื่อมโยงสู่ภาพรวม และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

๘. สรุปผลการวิจัย

๘.๑ **หลักและวิธีการเผยแพร่ธรรมในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท** หลักและวิธีการสอนของพระพุทธรเจ้า การสอนของพระพุทธรเจ้าในแต่ละครั้ง จะมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่า เป็นลีลาการสอน ๔ รูปแบบ คือ สันทสสนา สมาทปนา สัมปหังสนา และ สมุตเตชนา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) สันทสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือจะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ดุจชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง ในแต่ละครั้งที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง จะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหยางของที่คำว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักจุกก็เห็นรูปได้

๒) สมาทพนา ขวนให้อายากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้าทำก็แนะนำ บรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่ามองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับอยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ คนผู้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วมีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนาเกิดอุทธาสหะอยาก ปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนผู้ได้ฟังทานกถา คือว่าจาเป็นเครื่องพรรณนาถึงการให้ ทาน พรรณนาถึงอันสงส์ของการให้ทานเองและการชักชวนผู้อื่นในการให้ทานจะทำให้ได้ทั้งโภค สมบัติและบริวารสมบัติ จึงพยายามชวนชวนทำกรรมที่จะยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

๓) สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญแกล้ากล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิด ความ อุทธาสหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนื่อยไม่กลัวยาก คำนี้ถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระได้ตั้ง จิตอธิษฐาน ที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตก สลายของประสาทตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแล้วท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

๔) สัมปหังสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้แจ่มชื่นเบิกบาน โดย ชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมี ความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัย พราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแต่พระองค์...ได้ตรัสตอบพราหมณ์เป็นคาถาเล่นคำโดย ปฏิภาณ สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงในธรรม เป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอย เพราะการ กระทำจะให้ผลได้โดยส่วนมากก็ต้องทำบ่อยๆ

บทบาทและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่ง สอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น

คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่าง น่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนต้องมีคุณสมบัติภายนอก และคุณสมบัติภายใน คุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ด้าน บุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา การแสดงออกทางการเคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม สังคม ยอมรับ มีความเป็นเสน่ห์ มีท่าทีสง่าผ่าเผย งดงาม สงบเยือกเย็น จึงเป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิดศรัทธายิ่งขึ้น คุณสมบัติภายใน เป็นคุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติ และเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธ ธรรม เพื่อจะได้สอนให้ถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎี (พระปริยัติสัทธรรม) และภาคปฏิบัติ (ปฏิบัติ สัทธรรม) โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ ความสุข ความเจริญต่อผู้ฟังเป็นที่ตั้ง และมีจิต ประกอบด้วยเมตตาเป็นหลัก

อุดมการณ์ของผู้เผยแผ่ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ๔ ประการ คือ

- (๑) มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ สุขุมรอบคอบ
- (๒) ไม่นินทาใคร ถ้ามีความจำเป็นจะต้องพูด ก็พูดเพื่อหาทางแก้ไข
- (๓) ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร บำเพ็ญตนเป็นอรรถจารีบุคคล
- (๔) มีสมณสัญญา คือ ความสำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ

ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่สมัยพุทธกาล ปัญหาและอุปสรรคจากภายใน พระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑) ปัญหาเรื่องการถือวรรณะของพุทธบริษัท ๒) ปัญหาเรื่องคำสอนขัดแย้ง

๓) ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับอาจารย์เก่า ปัญหาและอุปสรรคจากภายนอก ได้แก่ การต่อต้านจากสังคม และการต่อต้านจากลัทธิอื่น

๔.๒ ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ ต.ค. ๒๔๕๙ ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๔ เม.ย. ๒๕๑๕ สิริอายุ ๕๕ ปี ๕ เดือน ๒๕ วัน ถิ่นฐานบ้านเกิดคือบ้านคำพระ ต.คำพระ อ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี บวชเป็นสามเณรที่วัดสุทัศนาราม อุบลราชธานี เรียนเก่งสอบได้นักธรรมทุกชั้นในสามปี พระอาจารย์ผู้สอนเห็นอนาคตจึงนำไปฝากกับอดีตพระเทพปัญญามุนี เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศาราม ต่อมาอุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ ฉายาว่า "วิริยาภโร" สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค ในปี ๒๔๘๕

พันเอกปิ่น หัดเทศน์ตั้งแต่เป็นสามเณร โดยทดลองเทศน์ปากเปล่าปรากฏว่าลูกใจญาติโยมที่ถือศีลอุโบสถ เมื่ออุปสมบทซึ่งมหาป็นกลายเป็นนักเทศน์ชื่อดังแห่งวัดสัมพันธวงศ์

ขณะที่ครองสมณเพศอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์มีศิษย์จาก จ.ระยอง มาพักอาศัยเพื่อเรียนหนังสือที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คนหนึ่ง ต่อมาศิษย์คนนี้ได้ติดตามไปรับราชการในกรมกองต่างๆ และได้เป็นอธิบดีกรมการศาสนาด้วย ท่านผู้นี้คือ ร.อ.อดุลย์ รัตตานนท์ (อายุ ๘๘ ปี) **วัดสัมพันธวงศ์** จึงเป็นวัดเดียวในไทยก็ว่าได้ ที่มีศิษย์ได้ดีเป็นอธิบดีกรมการศาสนาถึง ๒ คน

พระมหาปิ่น ลาสิกขาเมื่อวันที่ ๔๑ ก.ค. ๒๔๘๗ ไปประกอบอาชีพอิสระพักหนึ่ง ต่อมาสอบเข้าทำงานในตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก ได้สมรสกับ นางจรัสศรี ประภัสสร มีบุตรธิดา ๒ คน คือ นางจันทิมา มุทุกันต์ (รับราชการตำแหน่งสุดท้ายรองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์) และนายภาณุพงศ์ มุทุกันต์ (ถึงแก่กรรม) รับราชการกองทัพบก ติดยศพันเอก มีชื่อเสียงโด่งดัง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี จึงให้ย้ายมาอยู่กรมการศาสนา และได้รับแต่งตั้ง เป็นอธิบดี เมื่อเดือน ต.ค. ๒๕๐๖ ตลอดชีวิตได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจเพื่อ พระพุทธศาสนา และได้สร้างผลงานไว้มากมาย ดังที่กล่าวแล้วว่าเป็นนักเทศน์ สร้างชื่อเสียงให้วัด เป็นอนุศาสนาจารย์ หรืออธิบดี ก็มีผลงานเหลือคณานับ

เมื่อเป็นอนุศาสนาจารย์กองทัพบก ปรับปรุงงานและการบรรยายธรรมจนบทบาทและชื่อเสียงของกองอนุศาสนาจารย์กรมยุทธศึกษาทหารบก เป็นที่รู้จัก รวมทั้งริเริ่มเปิดสอนพุทธศาสตร์ทางสถานีวิทย์ เพื่อฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ รับนักศึกษาจำกัดเพียง ๒,๕๐๐ คน แต่มีผู้สมัครเกินมากมาย

พันเอก ปิ่น เขียนคำนำในหนังสือคำบรรยายพุทธศาสตร์ว่า น่าจะบันทึกไว้ด้วยว่า นักศึกษาพุทธศาสตร์ รุ่นฉลอง ๒๕ ศตวรรษ ประกอบด้วยบุคคลทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพและทุกชั้น ในฝ่ายคฤหัสถ์ตั้งแต่กรรมกร แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย จนถึงชนชั้นนักบริหารบ้านเมือง มีทั้งคนไทย คนจีน ผู้ที่นับถือคริสต์และอิสลาม ทุกจังหวัด จนถึงต่างประเทศ ทั้งในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา

วิธีการสอนคือบรรยายเป็นตอนๆ รวม ๔๕ ตอน ตอนละ ๒๕ หน้า ส่งให้ผู้ร่วมโครงการอาทิตย์ละตอน สำหรับให้ประกอบฟังบรรยายทางวิทยุ เริ่มวันพุธที่ ๒๔ พ.ค. ๒๔๙๙ สิ้นสุดวันที่ ๒๗ มี.ค. ๒๕๐๐

พันเอกปิ่น รับราชการในกรมการศาสนาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติมากมาย น่าเสียดายที่ท่านมีเวลาน้อยเหลือเกิน ทำงานในกรมการศาสนาได้เพียง ๗ ปีเศษ ก็ต้องพ่ายแพ้แก่โรคร้าย ไข้เจ็บ ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๔ เม.ย. ๒๕๑๕ และผลงานของท่าน

ได้รับการยกย่องจากปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและต่างประเทศ จึงนับได้ว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญ และเป็นตัวอย่างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่ายกย่องนับถืออย่างยิ่ง

๔.๓ วิเคราะห์ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มอนุศาสนาจารย์กลุ่มนักวิชาการกลุ่มพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ในประเด็นความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะเน้นความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในเรื่องการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่และไปประยุกต์ใช้เพื่อที่จะให้มนุษย์ ที่ดำรงอยู่ในสังคม ได้นำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ชีวิตของตนเองและความเป็นอยู่ในสังคมเกิดความสันติสุข ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เน้น ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำคัญกล่าวคือทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบถาวรและพระพุทธศาสนานั้นมีรากฐานทำให้มนุษย์มีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสุข หากไม่มีพระพุทธศาสนาก็อาจจะทำให้สังคมมนุษย์สังคมโลกเกิดความวุ่นวายได้ ลักษณะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สรุปได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้เน้นเกี่ยวกับเรื่องให้ความสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเรื่องของการเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีลักษณะที่หลากหลายซึ่งในปัจจุบันมีสื่อต่าง ๆ เว็บไซต์ หนังสือหรือช่องทางอื่น และควรมีรูปแบบในการลักษณะการบรรยาย การอภิปราย การเทศนามีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อสร้างความสนใจและในขณะที่เราได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาผู้เผยแผ่เองก็ควรที่จะนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อสร้างความเชื่อถือและความเชื่อมั่นให้กับมวลมนุษย์ด้วยกันเพื่อให้เกิดความยอมรับและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรยึดหลักการเดิม หรือคำสอนดั้งเดิมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ควรนำหลักธรรมคำสอนไปตีความมากนักเพราะจะทำให้ การเผยแผ่หรือความเข้าใจทางหลักธรรมนั้นคลาดเคลื่อน การเผยแผ่ควรยึดหลักอหิงสา ควรมีเมตตา ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางการเผยแผ่ศาสนานอกจากจะยึดหลักการดังกล่าวซึ่งเป็นหลักการดั้งเดิมแล้วยังควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาปรับไปตามยุค ตามสมัยตามเหตุการณ์เพื่อที่จะให้ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าสู่จิตใจให้ได้มากที่สุด วิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรไม่ทิ้งวิธีการเดิมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้วางวิธีการไว้ และควรมีวิธีการที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่หลากหลายและควรใช้ศาสตร์สมัยใหม่ยกตัวอย่างเช่นสื่ออินเทอร์เน็ตออนไลน์ หรือสื่อช่องทางอื่น ๆ ที่เป็นในลักษณะของการใช้เทคโนโลยีเข้ามาบูรณาการเพื่อให้เกิดความน่าสนใจและเกิดความเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว เป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ เพื่อเกิดความสุขความสันติ ของสัตว์โลกและเพื่อที่ ให้สัตว์โลกหรือมวลมนุษย์ได้มีแนวทางในการนำหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รูปแบบในการเผยแผ่จากทัศนะต่างๆ ในการสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่ารูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรเป็นไปในลักษณะ ควรมีทั้งปริยัติและปฏิบัติควบคู่กันไปเพื่อเป็นรูปแบบให้เห็นความสวยงามในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดทั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องเน้นที่แก่นสารหรือเนื้อหาสาระอาจจะมีครบทั้งสนุกสนานเข้ามาบูรณาการแต่ก็ ไม่เน้นความบันเทิงจนมากเกินไปจึงจะสามารถทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาประสบความสำเร็จ บุคคลที่เป็นตัวอย่างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากการสัมภาษณ์เบื้องต้นในประเด็น

บุคคลผู้เป็นตัวอย่างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าผู้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน ได้ยกตัวอย่างบุคคลตั้งแต่อดีตและมีจนกระทั่งบุคคลที่เป็นตัวอย่างในปัจจุบัน ฉะนั้นบุคคลที่เป็นตัวอย่างในการสัมภาษณ์ก็จะเป็นในลักษณะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ล้วนมีความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า ผู้สัมภาษณ์ได้นำแนวคิดหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์มาใช้ในการปฏิบัติงาน ในส่วนกลุ่มของคณะสงฆ์ก็ได้นำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับประชาชนและคณะสงฆ์ ในการปกครองในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มอนุศาสนาจารย์ กลุ่มนักวิชาการทั่วไป ได้นำวิธีการเผยแผ่หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ไปเผยแพร่ประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมะให้กับหน่วยงานภาคของรัฐและประชาชนโดยทั่วไปเช่นเดียวกัน ในกลุ่มของประชาชนทั่วไปได้นำหลักและวิธีคิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการเป็นพิธีกรบรรยายทางศาสนา รูปแบบการเผยแผ่ของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์นั้นมีรูปแบบที่น่าเชื่อถือคือมีหลักฐานอ้างอิงจากพระไตรปิฎกเพราะท่านมีความรู้ความสามารถจากการศึกษาพระธรรมวินัยเนื่องจากเคยบวชเรียนในพระพุทธศาสนาจุดนี้สามารถสร้างความน่าสนใจให้กับผู้ฟังตลอดทั้งรูปแบบของการพูดมีลักษณะถ้อยคำการเรียบเรียงข้อมูลเป็นอย่างดีและสามารถใช้ภาษาร่วมสมัยและประยุกต์หลักธรรมคำสั่งสอนยกตัวอย่างประกอบการพูดทำให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาและอยากจะประพฤติปฏิบัติตาม วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ รูปแบบการเผยแพร่ก็จะเป็นไปในลักษณะ มีวิธีการสร้างองค์ความรู้ โดยการโน้มน้าวจิตใจ สร้างแรงจูงใจ โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการบรรยาย เมื่อผู้ฟังเข้าใจและอยากจะประพฤติตามแล้วท่านก็ได้สร้างเครือข่ายทำงานจากจุดเล็กๆในประเทศแล้วเริ่มขยายผลไปยังต่างประเทศทำให้พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่มีผลกระทบต่ออนุศาสนาจารย์ผลกระทบสามารถสรุปได้ ๒ ประการคือผลกระทบเชิงลบ และผลกระทบเชิงบวก ผลกระทบเชิงลบนั้นจากการสัมภาษณ์ไม่มีผลกระทบทำให้เกิดความเสียหายให้แก่กองทัพหรือสายงานอนุศาสนาจารย์ใดๆทั้งสิ้นสำหรับผลกระทบในเชิงบวกทำให้ อนุศาสนาจารย์ได้มีแนวทางหรือมีแบบอย่างในการบรรยายปาฐกถาและสร้างขวัญกำลังใจให้กับทหารในหน่วยงานของตนเองและเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับประชาชนหรือ พุทธศาสนิกชนผู้สนใจหรือชาวต่างประเทศอีกด้วย วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่โดดเด่น ผลงานที่โดดเด่นของท่าน ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ได้เห็นว่างานที่โดดเด่นของท่านก็คืองานบรรยายงานปาฐกถา และ การใช้สื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดทั้งโดดเด่นในเรื่องการให้แนวทางในการปฏิบัติของชาวพุทธ

วิเคราะห์ผลงานของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาผลกระทบด้านการศึกษาของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ที่มีต่อสังคมไทย วิเคราะห์ได้ว่า มีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าท่านจะเสียชีวิตแล้วแต่ผลงานของท่านยังปรากฏ และมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในวงการศึกษาด้านศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ถือว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่วางรากฐานของการศึกษาไทย

ทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลที่น่ายกย่อง หากมีการศึกษาผลงานด้านการศึกษา ของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ อย่างแท้จริงแล้วก็จะส่งผลกระทบทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรือง เข้าไปสู่ในจิตใจของประชาชนชาวไทย ตลอดทั้งพระภิกษุสามเณรได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแนวทางทำให้สังคมไทยเกิดความสันติสุขเจริญรุ่งเรืองสืบไป

ด้านสังคมส่งผลในเรื่องรูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นบุคคลต้นแบบ ที่ควรปฏิบัติตาม เป็นบุคคลต้นแบบของชาวพุทธ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในชีวิตของท่านนับตั้งแต่ท่านดำรงเพศเป็นบรรพชิต และได้ลาสิกขามาเป็นคฤหัสถ์ ท่านเป็นบุคคลที่ทุ่มเทให้กับงานด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มอบกายมอบใจถวายชีวิตแก่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ทำให้พระพุทธศาสนามีรูปแบบในการเผยแผ่ มีรูปแบบในด้านคำสอนและมีรูปแบบด้านอื่นๆ อีกมากมาย จึงเป็นชาวพุทธตัวอย่างที่น่ายกย่องนับถือ ผลงานของท่านในปัจจุบันมีผลกระทบด้านสังคมนั้นยังปรากฏอยู่ ซึ่งมีผลกระทบในกลุ่มของบรรพชิตได้แก่ ในกลุ่มของพระสงฆ์ที่เป็นนักบรรยาย นักเทศน์ และมีผลกระทบต่อสังคมต่อหน่วยราชการ เช่น ค่ายทหาร กรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนา สถานศึกษา เรือนจำ และมีผลกระทบในกลุ่มของประชาชนทั่วไป เช่น กลุ่มไวยาวัจกร เป็นต้น

ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่างานทางด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่มีผลกระทบจนมาถึงปัจจุบัน มีทั้งงานส่งเสริมภายในประเทศ และต่างประเทศงานส่งเสริมภายในประเทศได้แก่งานที่เกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการเผยแผ่ และเป็นรูปแบบในการทำกิจกรรมหรือการติดต่อประสานงาน ทางราชการ ในทางพระพุทธศาสนา พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ จึงถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ส่งเสริมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้สานโครงการหลายโครงการและมีอิทธิพลมาเป็นรูปแบบจนถึงปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะงานพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีวิธีการที่หลากหลายและควรมีวิธีการที่สามารถนำธรรมะเข้าไปอยู่ในทุกสถานที่ทุกช่องทางเพื่อจะเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่หลากหลายรูปแบบแต่ควรคงหลักการเดิมไว้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควร จะต้องควบคู่กับการปฏิบัติไปด้วย เพื่อที่จะได้เป็นจุดแข็งและเป็นการปกป้องการโจมตีการกล่าวร้ายของศาสนาอื่นและที่สำคัญ พุทธศาสนิกชนจะต้องสามัคคีและรักใคร่กลมเกลียวกันเป็นปึกแผ่นเดียวกันจึงจะส่งผลให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงถาวร ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายคือความคิดเห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันควรมีหลักการวิธีการ และเป้าหมาย สำหรับหลักการวิธีการและเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันควรที่จะเป็นไปในหลักการเดิมสิ่งไหนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนก็ควรปรับเปลี่ยนสิ่งไหนที่ไม่ควรปรับเปลี่ยนก็คงหลักการเดิมไว้จึงจะสามารถ ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปตามบริบทสังคม เชื้อชาติ ความเชื่อ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเป็นไปในลักษณะของการสุดโต่งไม่ได้จะต้องเป็นไปในลักษณะของทางสายกลางไม่เคร่งเกินไปไม่หย่อนจนเกินไปต้องเป็นไปในลักษณะของการพอดี สามารถปรับเปลี่ยนและ ใช้เทคนิควิธีการให้เข้ากับยุคสมัย การเผยแผ่พระจะประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน

๕. ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการศึกษาผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพินเอกปิ่น มุทุกันต์ ในต่างประเทศในเชิงลึกเพื่อทราบผลกระททำาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ
๒. ควรมีการเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพินเอกปิ่น มุทุกันต์กับชาวพุทธที่มีการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาที่โดดเด่นทั้งในและต่างประเทศ

บรรณานุกรม

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

๒. ข้อมูลวิทยานิพนธ์

(๑) หนังสือ

- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๐.
ปิ่น มุทุกันต์. กลวิธีแก้ทุกข์ (ฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๑.
_____. คำพระ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๗.
_____. ความรักของพันเอกปิ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสุกกันตະ, ๒๕๑๖.
_____. คลายสงสัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๐.
_____. ช่างสาร งูเห่า ข้าเก่า เมียรัก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๔.
_____. ตามใจท่าน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๑.
_____. ตื่นเถิดชาวพุทธ(ปาฐกถาพิเศษ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๘.
_____. โต้วันโตซิน (บทความและปาฐกถา). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๑.
_____. ตอบบาทหลวง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๗.
_____. ทางไม่ตาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๐.
_____. ทางสงบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๖.
_____. ธรรมราชา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๙.
_____. นาที่ทอง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๓.
_____. แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
_____. พุทธศาสตร์ภาค ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
_____. มงคลชีวิต ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
_____. มงคลชีวิต ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
_____. มงคลชีวิต (ประมวลทางก้าวหน้าตามแนวทางพุทธศาสนา) ภาค ๓.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๓๑.
_____. มุมสว่าง (บทความสั้น ๆ). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓.
_____. ยุคทองยุคธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๐.
_____. เรือนชั้นในเรือนชั้นนอก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๕.